

אילימא משום אפקועי תרעא, שמא תאמר שהטעם הוא משום הפקעת שערים, כי מתוך שמוסיפין על המדות בהכרח מתייקר המחיר של אותה מידה, וזה מביא להפקעת שערים כללית; (5) כך הרי אי אפשר לומר, שהרי:

אי הכי, שתות נמי לא יוסיפו על המדות, שלא לגרום להפקעת שערים כללית.

המאנה את חבירו, אם היתה האונאה פחות משתות הרי זו מחילה, ואם היה זה שתות, המקח קיים ומחזיר אונאה, ואם היתה האונאה יותר משתות, המקח בטל.

אלא מפרשת הגמרא טעם אחר שלא להוסיף על המדות יותר משתות: משום אונאה, כי היכי דלא ליהוי "ביטול מקח" —

כלומר, בעלי השדות שמביאים את תבואתם למכור בעיר, פעמים שאין הם יודעים שהוסיפו בעיר על המידות, וטועים הם למכור במידה החדשה הגדולה במחיר המידה הישנה, ונמצא שמתאנים הם על ידי ההוספה; ולכן יש להקפיד שלא תהיה

שלש סאין] שהרי אמר הכתוב שם: "וחק השמן: חבת השמן [בת של שמן] מעשר חבת מן הכור, עשרת חבתים חומר, כי עשרת חבתים חומר", הרי למדנו שהבת עשירית מן הכור היא, ולמדנו שהכור הוא כמו החומר; ומידת "כור" ידעו בני בבל (2) שהיא שלשים סאין, וממילא ידענו לבת שהיא שלש סאין, וממנה לאיפה שהיא שלש סאין.

אמר שמואל:

א. אין מוסיפין על המדות, יותר משתות, (3), וכדמפרש לקמן, דהיינו שתות מלבר, שהוא חמישית מן המידה הקודמת, וכן בכולן.

ב. ולא מוסיפין על המטבע, יותר משתות.

ג. והמשתכר בדבר שהוא אוכל נפש (4) לא ישתכר [ירוח] יותר משתות.

ודנה הגמרא: מאי טעמא אין מוסיפין על המדות יותר משתות:

שהגדיל המדה, בשביל זה יתרבה שיעור הסולת.

2. על פי לשון רש"י מכתב יד.

3. ב"שפת אמת" נסתפק, אם יכולים להפחית את המידות יותר משתות, וראה מה שצידד בזה; וחתנו העיר לדברי הסמ"ע ולא ח, שלפחות יכולים כמה שירצו, ונתן טעם לדבריו.

4. נתבאר על פי הפירוש המיוחס לרש"י.

5. דמי שאינו יודע תוספי המדות, סבור דרעב בא לעולם, ומתייקר יותר ויותר, רש"י.

שמה "עשרון", ורק נקראה כן משום שהיתה שוה לעשירית האיפה, ומתבאר עוד מדברי רש"י שמידה זו לא היתה נהוגה בירושלים, כי במידות קב היו משתמשים, אם כן לכאורה אין מקום לקושיית התוספות, כי מידה זו עברה ובטלה, ואין לנו אלא כמות הסולת שהיה בה].

ג. ב"קרן אורה" כתב על קושיית התוספות: לא דמי, דהתם מחציית השקל הוא עצם המצוה, ואם הוסיפו על המטבע, החצי גם כן נתגדל, ונותנה כפי שהיא עכשיו; אבל מידת העשרון לא נאמרה אלא על כמות הסולת שבה, ואסור להוסיף או לפחות על זה, וכי בשביל